

Lesions produïdes per atacs de gossos a infants. Experiència de dos hospitals de la província de Barcelona

Almudena Sánchez-Vázquez¹, Begoña Sánchez-Vázquez²

¹ Servei de Pediatria. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. Barcelona. ² Servei de Cirurgia pediàtrica. Hospital de Sabadell. Sabadell (Barcelona)

RESUM

Fonament. Els atacs de gossos a humans no són ocasionals i representen un seriós problema de salut pública. Hi ha poques dades a la bibliografia sobre el territori català o espanyol. Els infants tenen més risc de ser mossegats per un gos que qualsevol altre grup etari i, a més, la majoria de casos tenen lloc a la llar.

Objectiu. Aquest article pretén caracteritzar les víctimes i descriure la gravetat de les lesions produïdes per mossegada de gos a pacients pediàtrics.

Mètode. Estudi retrospectiu de casos atesos per atac de gos durant un període de tres anys en dos hospitals de tercer nivell de la província de Barcelona i anàlisi estadística bàsica de les dades obtingudes.

Resultats. Les víctimes acostumen a ser infants en edat escolar, amb un nou pic a l'adolescència. No hi ha diferències per sexe. Les lesions més freqüents són a la cara i al coll, seguides de les extremitats, i la majoria són de caràcter lleu i moderat.

Conclusions. Els infants són les víctimes més freqüents d'atacs de gossos, i els més petits són els que hi estan involucrats més sovint. El gos atacant sol ser la mascota de la família o d'amics. Les ferides en infants són freqüents a cara i coll, i provoquen seqüeles mèdiques i estètiques importants; en alguns casos fins i tot poden significar una amenaça per a la vida.

Paraules clau: Mossegada. Gos. Infants. Prevenció.

LESIONES PRODUCIDAS POR ATAQUES DE PERROS A NIÑOS. EXPERIENCIA DE DOS HOSPITALES DE LA PROVINCIA DE BARCELONA

Fundamento. Los ataques de perros a humanos no son ocasionales y representan un serio problema de salud pública. Se encuentran pocos datos en la bibliografía sobre el territorio catalán o español. Los niños tienen más riesgo de ser mordidos por un perro que cualquier otro grupo de edad y, además, la mayoría de casos se producen en el hogar.

Objetivo. El presente artículo pretende caracterizar a las víctimas y describir la gravedad de las lesiones producidas por mordedura canina en pacientes pediátricos.

Método. Estudio retrospectivo de casos atendidos por ataque de perro durante un periodo de tres años en dos hospitales de tercer nivel de la provincia de Barcelona y análisis estadístico básico de los datos obtenidos.

Resultados. Las víctimas suelen ser niños en edad escolar, con un nuevo pico en la adolescencia. No se encuentran diferencias por sexo. Las lesiones más frecuentes son en cara y cuello, seguidas de las extremidades, la mayoría de carácter leve y moderado.

Conclusiones. Los niños son las víctimas más frecuentes de ataques de perros, y los más pequeños son los más involucrados. El perro atacante suele ser la mascota de la familia o de amigos. Las heridas en niños son frecuentes en cara y cuello, y causan secuelas médicas y estéticas importantes, que en ocasiones pueden ser amenazantes para la vida.

Palabras clave: Mordedura. Perro. Niños. Prevención.

INJURIES CAUSED BY DOG ATTACKS TO CHILDREN. EXPERIENCE OF TWO HOSPITALS IN THE PROVINCE OF BARCELONA

Background. Dog attacks to humans are more frequent than commonly believed, and represent a public health threat; however, there are very limited data available on the occurrence of these attacks in Spain and Catalonia. The risk of a dog bite is higher among children, and most attacks occur at home.

Objective. To characterize the victims and describe the severity of the lesions caused by dog bites in children.

Method. Retrospective descriptive analysis of patients seen for dog attacks during a three-year period in two tertiary-level hospitals in the Barcelona province.

Results. The victims are usually school age children, with a peak among adolescents, and no difference by gender. The most frequent lesions are those in the face and neck, followed by extremities, and most are mild to moderate in severity.

Conclusions. Children, particularly those between three and eight years of age, are the most common victims of dog attacks. The dog is usually a family or friends' pet. Most common wounds occur in face and neck, may cause long-term medical and esthetic sequelae, and in some cases can be life-threatening.

Key words: Bite. Dog. Children. Prevention.

Introducció

Les notícies de casos d'atacs mortals de gossos a humans no sovintegen, però tenen un gran impacte mediàtic. Concretament, a Espanya hi ha hagut vint-i-set morts entre el 1991 i el 2010, dotze dels quals, menors d'edat¹.

Correspondència: Almudena Sánchez-Vázquez
Servei Pediatria. Hospital de la Santa Creu i Sant Pau
C/ Sant Antoni Maria Claret, 167. 08025 Barcelona
asanva@yahoo.es

Treball rebut: 06.04.2016
Treball acceptat: 07.10.2018

Sánchez-Vázquez A, Sánchez-Vázquez B.
Lesions produïdes per atacs de gossos a infants. Experiència de dos hospitals de la província de Barcelona.
Pediàtr Catalana. 2018;78(4):136-9.

Els atacs de gossos a les persones, però, no són ocasionals i representen un seriós problema de salut pública². Als Estats Units, per exemple, tenen lloc de 300 a 700 atacs per cada 100 mil habitants a l'any³⁻⁴. Hi ha poques dades a la bibliografia sobre el territori català o espanyol; a la província de Barcelona, entre el 1995 i el 1996, la incidència de mossegades de gos va ser de 100/105 habitants/any. A Màlaga, en un altre estudi fet entre el 1984 i el 1988, va ser de 150/105 habitants/any⁵.

Els infants tenen un risc més alt de ser mossegats per un gos que qualsevol altre grup d'edat⁶⁻⁷.

La major part de casos tenen lloc a la llar⁸⁻⁹. El 86% dels atacs es relacionen amb situacions en què l'infant jugava amb la mascota o a prop seu¹⁰. Sovint hi estan involucrats els infants més petits (l'edat mitjana és, depenent de les sèries, entre 5 i 8 anys²), mentre interactuen amb el gos¹¹.

Les ferides en infants són freqüents a la cara i al coll^{4, 7, 12}, i provoquen seqüeles mèdiques, estètiques, psicològiques i econòmiques; en alguns casos, fins i tot poden ser amenaçadores per a la vida^{6, 9}.

Aquest article pretén caracteritzar les víctimes i descriure la gravetat de les lesions produïdes per mossegada canina a pacients pediàtrics mitjançant una anàlisi retrospectiva de casos atesos durant un període de tres anys a dos hospitals de tercer nivell de la província de Barcelona.

Pacients i mètode

Revisió retrospectiva i estudi descriptiu estadístic bàsic de casos clínics d'atacs per gossos produïts en infants des del naixement fins als 17 anys, que han estat atesos a dos hospitals de tercer nivell de la província de Barcelona (Hospital Corporació Sanitària Parc Taulí de Sabadell i Hospital de la Santa Creu i Sant Pau) en un període de tres anys (de maig del 2011 a maig del 2014).

Les variables estudiades han estat sexe i edat de la víctima, relació d'aquesta amb el gos (mascota que conviu amb el nucli familiar, d'amics o altres familiars, d'estrany o sense amo), localització i gravetat de les lesions.

Per valorar la gravetat de les lesions, es van classificar en lleus, moderades, greus i molt greus.

Es consideren lesions lleus les ferides, contusions, equimosis, excoriacions, erosions i cicatrius inferiors a 5 cm, que no necessiten tancament per sutura i que comprometen tronc i extremitats, però no cara i coll, que no deixen seqüela funcional i en què la seqüela des del punt de vista estètic és poc o gens visible i mai deformant.

Es consideren lesions moderades les ferides, contusions, equimosis, excoriacions, erosions i cicatrius corporals superiors a 5 cm o que requereixen per la seva profunditat tancament mitjançant sutura, que comprometen tronc i extremitats, i les produïdes a la regió facial, de qualsevol mida, que són poc visibles i no deformants.

Les lesions greus són ferides facials notòriament visibles i deformants, ferides extenses i complexes a tronc i extremitats, les que cursen amb pèrdua de substància, fractura o que requereixen ingrés hospitalari per fer-ne el maneig.

Es consideren lesions molt greus les amputacions, castracions o mutilacions greus, les que provoquen seqüeles funcionals que limiten les activitats de la vida quotidiana, les que requereixen maneig en una unitat de cures intensives i les que representen una amenaça per a la vida.

Resultats

Durant els tres anys compresos entre maig del 2011 i maig del 2014 es van atendre 104 casos de mossegades de gos en infants entre l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau (67) i l'Hospital Corporació Sanitària Parc Taulí de Sabadell (37). En un cas, l'equip de Pediatria de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau va atendre el pacient durant el transport aeri medicalitzat, però la seva atenció final es va fer en un altre centre. La resta són casos que van accedir als serveis sanitaris a través d'Urgències.

Es van estudiar les variables següents:

Edat de les víctimes (Fig. 1). L'edat mitjana en la nostra sèrie de casos és de set anys, amb un interval que va dels dos mesos als disset anys. Gairebé el 70% de les víctimes són menors de 10 anys. Els adolescents també són víctimes freqüents.

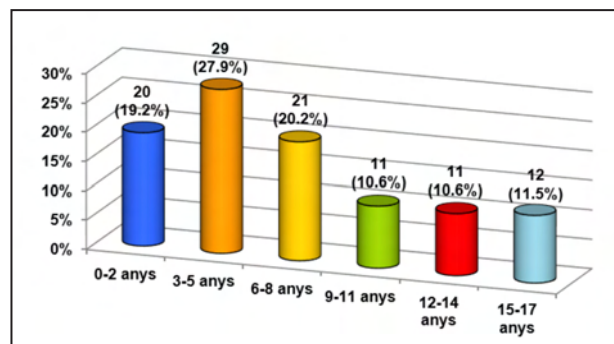


Fig. 1. Distribució de les víctimes d'atacs de gossos segons grups d'edat (n=104 casos, % sobre el total).

Sexe de les víctimes. Les víctimes eren de sexe femení en 47 casos (45,2%) i masculí en 57 (54,8%).

Propietat de l'animal atacant (Fig. 2). Aquesta dada no constava en un nombre significatiu de casos (en

22), però d'entre aquells de què disposàvem de dades, més de la meitat dels atacs van tenir lloc a l'entorn familiar. Els casos de gossos de carrer o sense amo identificat són els menys freqüents al nostre medi.

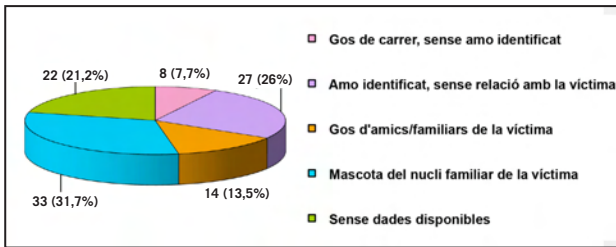


Fig. 2. Relació del propietari del gos atacant amb la víctima (n, % sobre el total).

Localització de les lesions (Fig. 3). En el 49,1% dels casos el gos va mossegar el cap i el coll de la víctima i en el 47,3% les extremitats; són poc freqüents les mossegades al tronc. En cinc casos les lesions van afectar múltiples àrees (cap i extremitats, tronc i extremitats o tronc i cap). L'afectació testicular que va tenir lloc en un dels casos s'ha catalogat com a afectació de tronc.

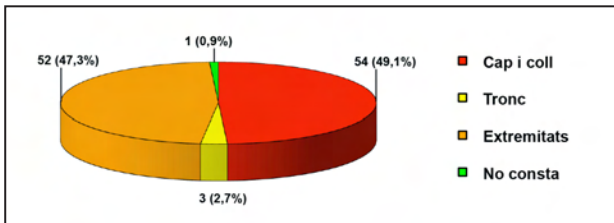


Fig. 3. Localització de les lesions (110 en total) causades per mossegada de gos (n, % sobre el total).

Gravetat de les lesions (Fig. 4). En el nostre grup es descriuen dos casos molt greus (2%): l'amputació d'un primer dit d'una mà i un cas de xoc hipovolèmic secundari a un arrencament a la cara extens i mutilant. Es van trobar trenta casos greus (28,8%), entre els quals cal destacar una avulsió unguial, un cas amb múltiples lesions facials transfixiants, un cas amb trencament de peces dentals, tres exposicions del cartílag nasal i musculatura orbicular, una afectació de la glàndula paròtide i una pèrdua de substància per arrencament en una espatlla. Un total de vint-i-dos casos van necessitar sutura, en un cas no es va poder fer pel temps d'evolució de les lesions i en sis casos es va fer el tancament mitjançant sutura de paper. La resta són

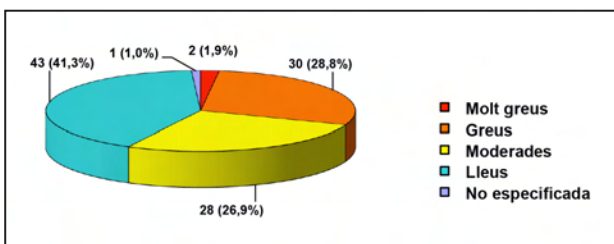


Fig. 4. Distribució de les lesions causades per atac de gos segons la gravetat (n, % sobre el total).



Fig. 5. Lesions transfixiants a les dues galtes i a l'orella dreta, i hematoma orbitari esquerre.

casos de gravetat moderada (28; 26,9% de la sèrie) i casos lleus (43; 41,3% de la sèrie). A la figura 5 es mostra una pacient de 2 anys víctima d'un atac per gos, amb múltiples lesions que van necessitar sutura.

En un cas no es va determinar la gravetat en no disposar de dades de la localització de les lesions, si bé no va requerir sutura, ingrés ni maneig addicional.

Discussió

Els atacs de gossos a les persones no són anecdòtics. L'ús extens dels gossos com a animals de companyia està en estreta relació amb el nombre d'accidents; de fet, la major part de casos van ser causats per les mascotes pròpies⁸.

Els infants, a més, són les víctimes principals, atesa la seva actitud més irreflexiva davant els animals i per la seva mida, que els situa a l'alçada de la mossegada.

Tot i que la major part de les lesions ocasionades eren lleus, les amputacions, les mutilacions i les seqüeles estètiques i funcionals eren qualitativament significatives. Aquestes dades duen a moltes reflexions, entre elles si està subestimat el risc que infants i gossos convivin, si caldria incidir més en l'ensinistrament i en la selecció de les races que conviuran amb infants, i excloure les que poden mossegar amb més força (algunes races tenen una mossegada que pot superar els 250 newtons¹²⁻¹³) o les més agressives genèticament. Caldria valorar també la necessitat d'inculcar als infants més prudència en el joc i la interacció amb mascotes, i d'instruir-los en el codi de signes que poden orientar cap a l'atac imminent o el nerviosisme de l'animal (les conductes d'evitació, desplaçament o immobilitat, el grunyit, l'aixecament de les orelles, el

lladroc o mostrar les dents) i de les accions que poden ser compreses pels animals com a atacs, com ara tocar el seu menjar, fer moviments bruscos al seu costat, abalançar-se cap al seu amo encara que sigui amb bones intencions o estirar una joguina que l'animal té a la boca^{3, 5, 8}.

Bibliografia

1. Veintisiete muertos por ataques de perros en dos décadas. El Mundo. 07/06/2010. Accessible a la xarxa [data de consulta 09/06/2017]. Disponible a: <http://www.elmundo.es/elmundo/2010/06/07/espana/1275939244.html>.
2. Tito FA, Trela DE, Antúnez MB, Servín R. Accidentes por mordedura de perro en el Hospital Pediátrico Juan Pablo II. Rev posgrado Via Cátedra Med. 2010;204:1-4.
3. Le Brech S, Koscinczuk P, Rossner M, Baeza-Herrera C, González-Mateos T. Mordedura craneofacial por perro. Acta Pediatr Mex. 2010;31(3):89-94.
4. Baeza-Herrera C, Martínez-Leo BA, Domínguez-Pérez ST, Ibarra-Hernández CR. Perforación gástrica por mordedura de perro. Acta Pediatr Mex. 2012;33(3):109-11.
5. Palacios J, León M, García-Belenguer S. Aspectos epidemiológicos de las mordeduras caninas. Revisión Gac Sanit. 2005;19(1):50-8.
6. Jofré L., Perret C., Abarca K., Solari V., Olivares R., López J. Recomendaciones para el manejo de mordeduras ocasionadas por animales. Rev Chil Infectol. 2006;23(1):20-34.
7. Mendez Gallart R, Gómez Tellado M, Somoza Argibay I, Liras Muñoz J, Pais Piñeiro E, Vela Nieto D. Mordeduras de perro. Análisis de 654 casos en 10 años. An Esp Pediatr. 2002;56(5):425-29.
8. Pisapia G, Molina J. Epidemiología de las lesiones por mordedura de perro. Rev Med Buenos Aires. 2008;68:184-85.
9. Le Brech S, Koscinczuk P, Rossner M. Problemas de agresividad canina. Estudio preliminar en las ciudades de Corrientes y Resistencia. Revista Vet. 2008;19(1):50-3.
10. Arias M. Caso clínico de agresividad canina por conflicto social dirigida a miembros de la familia. Clin Vet Peq Anim. 2009;29(4):217-26.
11. Blanco M, Peréz W. Mordeduras de perros en niños. Estudio retrospectivo. Arch Pediatr Urug. 2004;75(2):120-4.
12. Zielinski T. The primary closure approach of dog bite injuries of the nose. Retrospective study. Otolaryngol Pol. 2010;64(3):157-60.
13. Lindner DL, Marretta SM, Pijanowski GJ, Johnson AL, Smith CW. Measurement of bite force in dogs, a pilot study. J. Vet. Dent. 1995;12(2):49-52.